

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження

Юрійчука Руслана Дмитровича

«Принципи архітектури функціоналізму в місті Чернівці і їх розвиток в сучасній Україні»

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 – Архітектура будівель та споруд

Актуальність теми виконаної роботи. Місто Чернівці має глибоке і розвинуте історичне коріння, важливою часткою якого є архітектурна спадщина періоду модернізму. Але культурне надбання періоду, що розпочався після Першої світової війни, поки що не здобуло загального визнання. Р. С. Юрійчук представив широку панораму творчого доробку архітекторів доби модернізму в м. Чернівці, виявив та систематизував величезну кількість житлових, культурно-просвітницьких, промислових та інших об'єктів (загалом 103). На цьому тлі йому вдалось виявити «білі плями» в дослідженні і використанні цієї спадщини, які полягають у:

- слабо розвинутих методах наукових досліджень;
- недостатньому врахуванні національного і європейського архітектурного досвіду щодо вивчення архітектури модернізму;
- недостатньо обґрунтованих пропозиціях використання об'єктів функціоналізму;
- недостатній розвинутості методів ревіталізації моденістських споруд, тощо.

Таким чином, **актуальність** теми дисертаційної роботи Р. С. Юрійчука обумовлена необхідністю висвітлення вказаної проблематики в теоретичних напрацюваннях сучасних дослідників, але не дають повної картини взаємозалежності між сучасними прагненнями та дійсними проектами щодо покращення стану об'єктів модернізму у Чернівцях та теоретичною базою обґрунтування такої практики. Зважаючи на величезну кількість функціоналістичних об'єктів у місті Чернівці та їх стан, треба відзначити що вони слугують цінним джерелом інформації про стан архітектури досліджуваного періоду. Той факт, що в них досі функціонують різноманітні організації та мешкають люди, говорить нам про необхідність розробки стратегії їх використання, оцінки їх як пам'яток архітектури і як звичайних споруд, що виконують життєві функції сучасності.

Сформульована автором **мета** роботи – визначити принципи формування архітектури функціоналізму та їх еволюцію в місті Чернівці. Основними завданнями було висвітлити діяльність творців архітектури доби функціоналізму в м. Чернівці та порівняти її із європейським та світовим архітектурним досвідом; створити класифікацію будівель функціоналізму в м. Чернівці; дослідити еволюцію принципів функціоналістичної архітектури в сучасному українському проектуванні і будівництві; впровадити сучасні методи проектування у процеси реновації архітектури функціоналізму. Мета

та завдання роботи заперечень не викликають і роблять цю роботу дуже актуальною.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Проведене дослідження значно доповнило теоретичні знання щодо відображення архітектурної та містобудівної складової модерністської епохи в м. Чернівці.

Її **наукова новизна** роботи полягає в тому, що автору вдалось доказати, що незважаючи на загальні принципи модерністської та функціоналістичної архітектури, архітекторам м. Чернівці вдалось досягти високого рівня та особливої своєрідності в своїх проєктах.

Р. С. Юрійчук вперше ввів в обіг джерельну базу, що «висвітлює аспекти формування архітектурної спадщини Чернівців з наукових розвідок дослідників з Австрії, Німеччини, України, Румунії». Широка джерельна база дозволила автору відкрити невідомих досі архітекторів 1930-х рр. (Абрама Вебера, Артура Флемінгера, Германа Кагана, Хорія Крянга, К. Селеджану, Константіна Драгу, Леона Сіліона, Константіна Нанеску і ін., загалом 16 особистостей).

Нові факти та відомості, одержані здобувачем. Автором вперше: зібрано інформацію щодо 103 об'єктів модернізму м. Чернівці і розроблено їх типологію по ряду параметрів; проведено опитування мешканців міста та професійних архітекторів щодо їх відношення до можливості використання пам'яток архітектури функціоналізму; проаналізовано значну кількість об'єктів з точки зору їх сучасного або подальшого використання.

В межах дисертаційної роботи автором було оброблено 211 літературних джерел, з яких 120 іноземні, зокрема Австрії, Німеччини, Румунії. Були введені в теоретичний обіг нові імена творців функціоналістичної архітектури. Такий великий обсяг опрацьованих об'єктів і джерел свідчить не тільки про репрезентативність та достатність вибірки, зважаючи на яку формувались теоретичні положення та висновки роботи, а і на широкий культурний кругозір автора.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не визиває сумнівів. Наукові положення та висновки, теоретичні та практичні результати запропоновані та висунені на захист, обґрунтовані належним чином. Вони базуються на загальнонаукових та спеціальних методах дослідження, спираються на методологічну основу роботи, що дозволило досягнути сформульованої мети та завдань роботи.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Дисертація має як теоретичний, так і практичний характер. Сформульовані у ній висновки можуть слугувати теоретичною базою для здійснення порівняльних досліджень архітектурних проєктів епохи модернізму та сучасності як України, так і заходу, та для урізноманітнення художньо-образного вирішення і покращення проєктних підходів до формування середовища м. Чернівці.

Також, одержані теоретичні положення щодо архітектури та містобудування можуть використовуватись в учбовому процесі як матеріал і

методична основа теоретичних та історичних курсів, та курсів дизайну і архітектурного проектування.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура роботи та логіка побудови дослідження досить чітка, що забезпечує зрозумілий виклад матеріалу. Робота складається з термінологічного словника, вступу, чотирьох розділів та висновків на 294 сторінці, з них 175 сторінок основного тексту, 32 сторінки таблиць, 21 сторінка списку використаних джерел та 65 сторінок додатків, які містять графічні матеріали, що були розроблені автором.

У першому розділі **«Явище функціоналізму і методичного дослідження»** подано детальну характеристику західного модернізму, розкрито джерельну базу українських дослідників архітектурного модернізму Чернівців. Дуже важливим уявляється, що в розділі автор спирається не на відоме визначення поняття модернізму як раціоналістичної течії, а намагається уточнити, структурувати та поглибити його зміст. Таким чином, модерністські споруди м. Чернівці аналізуються у зв'язку з міським ландшафтом, умовами оточуючого середовища, творчими феноменами діяльності архітекторів, новими технологіями та матеріалами тощо.

Суттєво також те, що були опрацьовані і систематизовані наукові дослідження не тільки з архітектури та містобудування Чернівців, а і світовий досвід, щодо дослідження змісту, реалізацій та їх систематизації. Виокремлено певні положення, що містять періодизацію модернізму та функціоналізму, встановлено їх основні риси.

Методика дослідження базувалась на загально-наукових методах, використанні історичного та структурного аналізу, узагальненні обширної інформації, порівнянні та класифікації численних об'єктів по ряду параметрів (а саме за схемами і формами планів, функцією, просторовою структурою, поверховістю, конструктивним, містобудівним рішенням). Системний підхід у дослідженні дозволив побачити функціоналістичні об'єкти м. Чернівці у майже всій їх повноті. Таким чином були сформульовані задачі подальшого дослідження функціоналістичної архітектури в Чернівцях.

У другому розділі **«Місце архітектурної спадщини функціоналізму в архітектурному проектуванні і будівництві ХХ століття в місті Чернівці»** подано періодизацію розвитку архітектури м. Чернівці і показано місце і роль архітектури модернізму у цьому процесі. Серед дев'яти виділено сьомий період 20–30 рр. ХХ століття, який відзначився пошуком радикально нових ідей і методів творення архітектурно-просторових композицій. Показано, що численні місцеві та запрошені архітектори «підняли статус міста засобами архітектури». Цей теоретичний підхід дозволив порівняти доробок творців функціоналізму в м. Чернівці з європейським і світовим архітектурним досвідом і довести високий рівень місцевого модернізму. Такий методичний підхід дослідження сприяв визначенню модернізму м. Чернівці, як частини цілого, а не як відокремлене явище. Були знайдені імена архітекторів, що представляли ведучі архітектурні школи Європи та їх проекти, що суттєво вплинули на розвиток місцевої функціоналістичної архітектури та статус міста. Наведено приклади унікальних місцевих споруд, які показують, що

втілення передових ідей архітектури першої половини ХХ ст. було у Чернівцях ніяк не нижчим за якість творів у європейських країнах.

У третьому розділі «**Принципи архітектурної типології будівель і споруд функціоналізму в м. Чернівці**» відзначається неспівпадіння поглядів та теоретичної термінології західних та українських теоретиків на процеси розвитку архітектури на територіях, що належали Габсбурзькій імперії (Австрійській монархії) та Російській імперії, потім Другій Речі Посполитій (Польщі), Румунському королівству та Чехословаччині, а потім опинились у Радянському союзі (УРСР). Вкрай складна доля цього регіону віддзеркалена в її модерністській архітектурі. У зв'язку з цим автор відзначає різноманіття трактовок таких понять як модернізм, інтернаціональний стиль, функціоналізм, конструктивізм, соцреалізм та ін. і підкреслює, що уточнення цих понять та вивчення регіональних течій повертає їх до світової архітектури.

Суттєво те, що в роботі визначено декілька основних стилістичних напрямків (традиціоналізм, авангард, історизм, модернізм, інтернаціоналізм), які з точки зору автора відзначають тонкощі стильового різноманіття місцевого трактування модернізму у Чернівцях. На базі цього побудована типологія – «будівлі зі **спільними** ознаками архітектурних типів і будівлі зі **спеціальними** ознаками. Групу зі спеціальними ознаками формують громадські, житлові і промислові будівлі. Найбільша група – житлова». Вони класифіковані за морфологічними ознаками. Найбільш цікавою є класифікація об'єктів за містобудівним рішенням що створює урбаністичне середовище. Незважаючи на значні трансформації функціоналістичних будівель в радянські часи, автору вдалось відшукати «автентичні елементи у вхідних вузлах, горизонтальних і вертикальних комунікаціях і серед них – вхідні двері, сходи, огорожі сходів, поручні огорож, підлоги, вітражі у вікнах сходів». Зважаючи на різноманіття функцій вдалось створити і проаналізувати їх типологію.

Усі підходи до систематизації підкріплені прикладами опрацьованих об'єктів та подано у відповідних таблицях, що є унікальною класифікацією яка враховує функцію, форму плану, композицію, просторову структуру та конструкцію споруди.

У четвертому розділі «**Пропозиція розвитку принципів архітектурної типології функціоналізму в сучасній Україні**» відображено і вперше проаналізовано вплив течії модернізму на сучасне проектування. Перелічені сучасні українські архітектори, які активно використовували і розвивали ідеї архітекторів-функціоналістів. Автор провів соціологічне опитування мешканців житлових будинків 1920-30-х років, що показало прогресивність і досконалість проектних рішень. А опитування архітекторів-практиків, вчених і експертів довело важливість знайомства з заходами і засобами створення архітектури модернізму для сучасної практики проектування. Важливим є також і те, що автор зробив впровадження у кілька навчальних, пошукових, реальних, конкурсних проєктів.

Особливий інтерес викликають цікаві об'єкти українських авторів, які майже невідомі і не вивчались дотепер. Це дає підставу вважати, що Р. Д. Юрійчук вносить суттєвий вклад у розширення нашої суспільної думки про досягнення вітчизняних митців в сфері розвитку архітектурної діяльності та мислення.

Слід також відзначити деякі *зауваження та дискусійні моменти до змісту дисертації*. А саме:

- Визначення модернізму і функціоналізму демонструє нам їх не тільки як теоретичне явище, яке можна аналізувати з функціональної та морфологічних сторін. Важливо було б проаналізувати їх з соціальної та семантичної сторін, бо зміна соціального устрою на території м. Чернівці, про що говорилось на початку роботи, активно впливала на систему соціальних цінностей та художньо-образні характеристики проєктованих споруд. З цієї точки зору доречно було б доповнити методику дослідження аналізом композиційної структури та знакових елементів, що складають мовний словник (тезаурус) архітектури модернізму м. Чернівці;

- Схематизація планів (функціональне зонування та графіки руху) допомогли б розкрити особливості просторової організації, що відображається у прийомах формоутворення і композиції фасадів;

- Деревовидна таблиця 3.1.1 виглядає занадто натуралістично, де в якості крони намальована мапа України, а в якості листя – прізвища архітекторів та архітектурні течії. Не зрозуміло, якщо вертикальна вісь демонструє час, то що демонструє горизонтальний напрямок. Існують значно більш аналітичні способи зображення еволюційних процесів. Традиційно горизонтальна вісь демонструє час, а по вертикалі розташовують сутності, за якими проводиться аналіз;

- Доречно було б зібрати перелік принципів, специфічних для архітектури функціоналізму в місті Чернівці в особливий висновок.

Однак ці зауваження не знижують загального високого рівня роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Важливо зазначити, що робота пройшла значну апробацію. Основні положення та наукові результати дослідження оприлюднені у 6 статтях та 2 додаткових працях – тезах конференцій, що засвідчують апробацію роботи. Юрійчук Р. Д. опублікував 1 статтю у науковому виданні, що індексується у наукометричній базі даних; що робить його дослідження доступним читачам і популяризують український досвід. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Висновок. На основі викладеного треба зазначити, що робота побудована досить логічно, величезний документальний матеріал ретельно систематизований, а запропонована концепція обґрунтована та проілюстрована. Автореферат відповідає змісту дисертації. Отримані результати є вагомим внеском у вирішення наукової проблеми вивчення регіональної модерністської та функціоналістичної архітектури.

В цілому, вважаю, що дисертація Р. Д. Юрійчук «Принципи архітектури функціоналізму в місті Чернівці і їх розвиток в сучасній Україні» є завершеною науково-дослідницькою працею, яку виконано на високому рівні, відповідає вимогам МОН України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її автор **Руслан Дмитрович Юрійчук** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 – Архітектура будівель та споруд.

Офіційний опонент,
доктор архітектури, професор,
професор кафедри основ архітектурного
проектування Харківського
національного університету міського
господарства імені О. М. Бекетова

 О. І. РЕМІЗОВА

